

III Међународна научно-стручна конференција
РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ И ПРЕКОГРАНИЧНА САРАДЊА
Пирот, Република Србија

**МАКРОЕКОНОМСКЕ I DRUŠTVENE DETERMINANTE
SIVE EKONOMIJE U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA**

- Kristina Pešić, master ekonomista
- Dr Bojan Đorđević, redovni profesor

7. децембар 2019. године

Pojam i osnovne karakteristike sive ekonomije

- Predmet istraživanja ovog rada jeste siva ekonomija u zemljama Zapadnog Balkana. Siva ekonomija predstavlja jedan od najvećih izazova sa kojima se suočavaju savremene privrede, kako nerazvijene tako i razvijene privrede, samo u manjem obimu.
- U literaturi se mogu naći mnogobrojne definicije sive ekonomije, sa različitih stanovišta autora. Ali najsažetije rečeno, siva ekonomija je ne plaćanje poreza državi. Kada se državi ne plaćaju porezi ona nema prihoda u budžetu, pa mora da se zadužuje različitim kreditima. Ista, nema sredstava za isplatu zdravstvenim ustanovama, sudstvu, policiji i ostalim državnim institucijama.
- Pa odatle proizilazi slabo funkcionisanje javnih institucija što dalje podstiče mito i korupciju, nelojalnu konkurenciju. Sve ovo dovodi do očaja građanstva i do nepoverenja u državne institucije. Generalne karike u lancu sive ekonomije su: radnik - poslodavac - inspekcija

- Radnik je primoran da radi na crno da bi obezbedio egzistenciju, poslodavci su ti koji nalaze rupe u zakonu i posluju na crno. Najslabija karika je inspekcija koja je neefikasna, troma i radi po zastarelim metodama.
- Siva ekonomija dalje stvara pad nezaposlenosti, pad životnog standarda, pad blagostanja svih građana
- Generalno posmatrano, siva ekonomija je posledica jednog nezakonitog i nesavršenog privrednog sistema i neadekvatne ekonomske politike koja se vodi u ovom sistemu.
- **Makroekonomski aspekti obuvataju:** privredni rast i razvoj, tehnološki napredak, životni standard, tržište rada, poreze i visoka poreska opterećenja.
- **Društveni aspekti obuvataju:** mito i korupciju, jačinu regulative odnosno zakoni postoje ali se ne sprovode, poverenje građana u državne institucije što je sve manje.

Rezultati i diskusija

Koeficijenti determinacije i regresioni koeficijenti dobijenih modela sive ekonomije

	R ² Adj.	BDPPC	STNEZ	PORPRIH	POROPT	CPI	POVINST	SLRZAP
BUG	0,990	-1,740* (-13,06)	0,214** (2,30)	NSZ	NSZ	NSZ	0,176** (2,67)	NSZ
HRV	0,981	-1,843* (-19,56)	-0,213* (-3,83)	-0,484** (-2,65)	NSZ	0,084*** (3,23)	NSZ	NSZ
ALB	0,976	-1,599* (-13,40)	0,311** (2,79)	-0,360** (-2,17)	NSZ	NSZ	NSZ	NSZ
SRB	0,866	NSZ	1,063* (4,13)	1,356** (2,78)	-0,912* (-3,64)	-0,854** (-3,90)	-0,403** (-2,64)	1,279* (3,59)
SM	0,859	NSZ	1,483** (2,38)	-1,548* (-4,02)	NSZ	-0,530***	0,548** (3,04)	NSZ

*Sig. 0,01; **Sig. 0,05; ***Sig. 0,1; NSZ – nije statistički značajno; u zagradama su vrednosti t-statistike

- Prva nezavisna varijabla koja je uzeta za objašnjenje je BDP po stanovniku, meren prema paritetu kupovne moći PPP. Vidimo da je varijabla BDPPC PPP prisutna u tri od pet regresionih modela sa očekivanim negativnim koeficijentom. Regresioni koeficijent za Albaniju koji iznosi -1,599. U slučaju da se BDP po stanovniku, PPP **poveća** za 1000 US\$, učešće sive ekonomije u BDP-u Albanije će se **smanjiti** za 1,599%, i obratno. U zavisnosti od vrednosti regresionih koeficijenata, isto važi i za ostale zemlje.
- Nezavisna varijabla Stopa nezaposlenosti je prisutna u svih pet regresionih modela sa očekivanim koeficijentom, izuzetak je Hrvatska sa negativnim koeficijentom. Kod modela Srbije dobili smo očekivani pozitivan koeficijent što znači da će u slučaju **pada** stope nezaposlenosti za 1% od ukupnog broja radno sposobnog stanovništva u Srbiji, učešće sive ekonomije u ostvarenom BDP-u **pasti** za 1,063% i obratno.
- Nezavisna varijabla PORPRIH je vidljiva u četiri od pet modela, ali je za Srbiju dobijn pozitivan koeficijent, uzećmo primer Hrvatske (-0,484) što nam govori da će u slučaju **rasta** učešća PORPRIH u BDP-u za 1%, učešće sive ekonomije u BDP-u biti **manji** za 0,484% i obrnuto.
- Varijabla POROPT je od statističke značajnosti samo za Srbiju (-0,912) što znači da svako **smanjenje** poreskih nameta za 1 indeksni poen dovodi do **smanjnja** stope sive ekonomije za 0,912 u okviru ostvarenog godišnjeg BDP-a Srbije, i obrnuto.

- Nezavisna varijabla CPI (indeks percepcije korupcije) je od statističke značajnosti u tri od pet regresionih modela. Kod modela Hrvatske smo dobili suprotan koeficijent od očekivanog. Najviši koeficijent ima Srbija ali ona nije uključena u model iz razloga multikolinearnosti tj. visokih faktora inflacije varijanse (VIF) i tolerancije (TOL).
- Nezavisna varijabla POVINST države prikazana je preko Indeksa integriteta vlade i institucija koji je deo Indeksa ekonomske slobode. Što je vrednost indeksa veća, znači da građani imaju više poverenja u državne institucije. Očekuju se negativni korelacioni i regresioni koeficijenti. Najznačajnije vrednosti regresionog koeficijenta beležimo u modelima sive ekonomije Srbije (-0,403).
- Iz korelacionih matrica možemo videti da se radi o značajnoj inverznoj povezanosti stope sive ekonomije i promenljivih varijabli obradjenih zemalja tranzicije (BDPPC, STNEZ, PORPRIH, POROPT, CPI, POVINST)

Zaključak

- Siva ekonomija je jedan od najvećih izazova današnjice, od koje nisu izuzete ni visoko razvijene zemlje.
- Treba se povećati verovatnoća detektovanja i sankcionisanja subjekata koji se bave sivom ekonomijom.
- Takođe treba smanjiti nezadovoljstvo obveznika predvidljivijom poreskom politikom
- Jačati svest građanstva o poreskom moralu
- Zaključci izneti u ovom radu upućuju na potrebu daljeg ispitivanja obima i uzroka sive ekonomije u zemljama regiona .